

DEZVOLTAREA ARHIVELOR DE DATE SOCIALE DIN EUROPA DE EST

Program interacademic de documentare și informare,
Vilnius, Lituania

DANA CORNELIA NIȚULESCU

În perioada 18 septembrie–2 octombrie 2003, am participat, în cadrul unui program de schimb inter-academic, la un stagiul de informare la Institutul de Cercetare Socială din cadrul Academiei de Științe din Vilnius, Lituania. Tema documentării a vizat arhivarea datelor de cercetare socială într-o arhivă națională de date sociale și încercarea de fundamentare instituțională a acestei activități. Toate aceste aspecte au fost urmărite, în contextul tendințelor de dezvoltare a arhivelor naționale de date sociale din Europa de Est.

După 1990, Lituania s-a confruntat cu schimbările majore petrecute în societate, care au influențat în mare măsură dinamica activității de cercetare. Pe de o parte, a existat o scădere a cererii de cercetare în domenii legate de dezvoltarea industrială (cercetarea în fizică sau matematică) însă, pe de altă parte, domeniul științelor sociale s-a confruntat cu un fenomen contrar tendinței generale: s-a înregistrat o cerere sporită de specialiști în domeniu, manifestată prin creșterea în universități a numărului de locuri la toate disciplinele de acest tip. Au apărut în studiile științifice noi teme de interes ignorate în trecut (politică, religie, relații interetnice). Atât agențiile internaționale care monitorizau evoluția problemelor generate de perioada de tranziție cât și instituțiile de stat, comunitatea academică, partidele politice, organizațiile non-guvernamentale au atras atenția asupra importanței datelor, a cercetării empirice, pentru cunoașterea situației reale din societate.

Până în 1990, cercetarea empirică în Lituania a fost concentrată în cadrul Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept din cadrul Academiei de Științe și la nivelul Universității din Vilnius. Anul 1990 a marcat începutul descentralizării, încercându-se construirea unei fundament instituțional pe care să se dezvolte activitatea de cercetare socială.

În momentul de față, principalele centre de cercetare socială sunt¹:

¹ Vezi lucrarea *Social Science Data Archives in Eastern Europe. Results, Potentials and Prospects of the Archival Development*, Eds. Brigitte Hausstein și Paul Guchteneire, E. Ferger Verlag, Berlin-Cologne-Paris, 2002, unde Algis Krupavicius și Vladas Gaidys prezintă Raportul de țară cu privire la starea datelor de cercetare din Lituania: proiecte de cercetare empirică la nivel internațional, național și local, inițiate/realizate de diferite centre de cercetare din Lituania, pag. 87–90.

	Instituția
Academia Lituaniană de Științe	Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept
	Institutul de Economie
	Institutul de Cercetare Socială, succesorul Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept, începând cu aprilie 2002
Centre universitare	Universitatea tehnologică din Kaunas
	Universitatea din Klaipeda
	Universitatea de Drept
	Universitatea din Siauliai
	Universitatea din Vilnius
	Universitatea Vytautas Magnus din Kaunas
Biroul Statistic	Departamentul de Statistică
Instituții guvernamentale și non-guvernamentale	Ministerul de Finanțe
	Ministerul Sănătății
	Comisia Electorală Centrală
	Institutul Lituanian de Piață Liberă (Lithuanian Free Market Institute)
Organizații internaționale	
Institute private de cercetare a opiniei publice și a pieței	Sondaje Baltice
	Vilmorus
	Centrul pentru Informare Socială

Institutul de Cercetare Socială din Vilnius, Lituania, este cel care a înlesnit desfășurarea stagiului de informare, în vederea elaborării temei de cercetare, cu privire la dezvoltarea arhivelor de date sociale din Europa de Est.

Prof. dr. Vladas Gaidys, coordonatorul activității mele, șeful Departamentului de Integrare Europeană din cadrul institutului și totodată directorul Centrului de Cercetare a Opiniei și Pieței, Vilmorus, m-a ajutat în stabilirea câtorva întâlniri cu personalități implicate în proiecte de cercetare socială, desfășurate în institute publice și private, centre universitare și ONG.

Cu această ocazie, am înțeles și modul de funcționare al unui institut public de cercetare sociologică, în contextul general al mediului de cercetare din Lituania. Este un institut similar ca structură² cu Institutul de Cercetare a Calității Vieții din cadrul Academiei Române, dar care, în urma reformei sistemului academic din Lituania, se subordonează Ministerului Educației și este evaluat de agenții internaționale de monitorizare a activității de cercetare.

Toate contactele pe care le-am avut:

– în cadrul institutului, cu directorul Arvydas Virgilijus Matulionis și în special cu Natalia Kasatkina și Tadas Leončikas de la Departamentul de Etno-Sociologie;

² Structura Institutului de Cercetare Socială cuprinde: Departamentele de: Eurointegrare, de Teorie Socială, de Macroeconomie, de Economie Socială, de Stratificare, Centrul de Cercetare Demografică și Departamentul de Etnosociologie.

– cu personalități din mediul universitar: decanul secției de Sociologie din cadrul Facultății de Filosofie din Vilnius, Arūnas Poviliūnas și membrii ai catedrei de Sociologie din cadrul Universității din Kaunas, Irmina Matonyte și Arnas Zdanevičius;

– cu reprezentanți ai unei organizații non-guvernamentale, implicați în implementarea programului „Parteneriat Rural în Țările Baltice”;

– precum și cu cei răspunzători direct de constituirea unei arhive de date sociale pentru Lituania – Algis Krupavicius și Vladas Gaidys;

– s-au concentrat asupra problematicii păstrării, conservării și „refolosirii” datelor de cercetare socială. Discuțiile au subliniat, pe de o parte, importanța existenței unei bănci de date sociale care să fie disponibile întregii comunități științifice, dar, pe de altă parte, s-a evidențiat absența acestor date din diferite motive, acestea variind în funcție de tipul de producător de cercetare socială. Există centre care realizează, cu preponderență, cercetare calitativă, fie ca o opțiune pentru perspectiva de cercetare, fie din rațiuni financiare, dar există și instituții care produc date de sondaj, reprezentative și care își protejează excesiv informația, nefiind dispuse să o pună la dispoziția potențialilor utilizatori, de teama pierderii statutului de proprietar al datelor.

Lipsa, la momentul actual, a unei arhive naționale de date sociale nu înseamnă că nu a existat preocuparea pentru dezvoltarea unei astfel de instituții. Obstacolele întâmpinate nu sunt diferite de cele pe care le-am experimentat și noi, în încercarea de constituire a unei colecții naționale de date sociale, sub forma Arhivei Române de Date Sociale (RODA). Apariția unei astfel de arhive presupune găsirea unor surse constante de finanțare interne și externe, dar și atragerea acelor cercetători din științele sociale care să prefere unui nou proiect munca depersonalizată și de durată de pregătire a datelor, conform standardelor de arhivare. Opinia generală a celor care lucrează în domeniul arhivării datelor este că munca într-un astfel de program este neprofitabilă, mai ales în condițiile unor finanțări limitate și sporadice.

Arhiva de date sociale din Lituania, deși în stadiul de idee, se conturează ca un centru interacademic și interinstituțional bazat pe înțelegerea dintre centrele universitare și institutele academiei, în colaborare cu agenții guvernamentale și private. Astfel, se încearcă relaționarea principalelor instituții capabile de a produce, procesa și disemina date de cercetare socială. Modelul lituanian se aseamănă, într-o oarecare măsură, cu cel al Arhivei Române de Date Sociale (RODA), o arhivă deja constituită și care funcționează ca parteneriat între Universitatea București și Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

Pe întreg parcursul stagiului meu de informare și documentare din Vilnius, precum și în urma prezentării făcute în cadrulul seminarului găzduit de Institutul de Cercetare Socială, am constatat că cererea și interesul pentru datele gestionate de RODA sunt foarte ridicate. Site-ul web al arhivei, precum și existența unei versiuni

în limba engleză a acestuia s-au dovedit a fi avantajele noastre fundamentale în vederea unor colaborări viitoare cu instituții academice din Lituania. Mulți cercetători și-au manifestat dorința de a utiliza datele noastre, imediat după ce va intra în funcțiune sistemul de înregistrare *on-line* a utilizatorilor. Statutul de utilizator academic al unora dintre ei le oferă posibilitatea de a intra în posesia seturilor de date solicitate, fără a plăti nici o taxă, ceea ce reprezintă un motivator puternic pentru orice instituție publică.

De asemenea, această vizită poate fi privită ca un prilej de a promova rezultate ale cercetării cantitative din România, date reprezentative la nivel național, arhivate după ultimele standarde internaționale. Utilizarea acestora va facilita integrarea cunoașterii științifice din România în peisajul cunoașterii științifice internaționale și va determina înțelegerea realității românești, în contextul larg al apartenenței noastre europene.